

ZİLHİCCE

Fezâ'ilü'l-evkât (nşr. Adnân Abdurrahman Mecîd el-Kaysî), Mekke 1410/1990, s. 335-348; Muva'ffakuddin İbn Kudâme, *el-Muğnî*, Riyad, ts. (Mektebetü'r-Riyâdi'l-hadîse), VIII, 618-619; Nüveyrî, *Nihâyetü'l-ereb*, I, 157 vd.; Kalkaşendî, *Şubhu'l-a'sâ* (Şemseddin), II, 376, 378-379; *Tecrid Tercemesi*, III, 188-193; Abdülğani b. İsmâil en-Nablusî, *Fezâ'ilü'l-ş-şühür ve'l-eyyâm* (nşr. Mustafa Abdülkâdir Atâ), Beyrut 1406/1986, s. 58-60; Şevkânî, *Fethu'l-kadir*, V, 432; a.mlf., *Neylü'l-evtâr*, III, 354; Cevâd Ali, *el-Mufaşşal*, VIII, 455-461; Ahmed Davudoğlu, *Sahih-i Müslim Tercemesi ve Şerhi*, İstanbul 1983, IX, 240-244; Enis Feriha, *Esmâ'ül-eshûr ve'l-aded ve'l-eyyâm ve tefsiru me'âniha*, Trablus 1988, s. 78-79, 103-104; Amr Abdülmün'im, *eş-Şahih min fezâ'ilü's-sâ'ât ve'l-eyyâm ve'l-ş-şühür ve me'btüdi'a fihâ*, Tanta 1413/1993, s. 35-40, 43, 65; M. Nâsirüddin el-Elbânî, *Silsiletü'l-e'hâdiş-i'z-za'ife ve'l-mevzû'a*, Riyad 2001, VIII, 205; Pakalın, III, 661-662; Tefvîk R. Topuzoğlu, "Zilhicce", *İA*, XIII, 564-565; "Zülhicce", *el-Mevsû'atü'l-'Arabiyyetü'l-'âlemiyeye*, Riyad 1419/1999, X, 673-675; Fahrettin Atar, "Teşrih", *DİA*, XL, 575.

M. KÂMİL YAŞAROĞLU

ZİLKADE

(ذو القعدة)

Hicrî yılın on birinci ayı,
dört haram aydan biri.

Zilkade (zülka'de, zilki'de) kamerî yılın şevvalden sonra, zilhicceden önce gelen on birinci aydır. Haram aylardan olduğu için "zü'l-ka'detü'l-harâm" şeklinde de anılır. Câhiliye Arapları bu ay girdiğinde kutsallığına karşı saygılarından dolayı savaşı ve saldırıyı, kötü söz ve kötü davranışı, hatta hayvanları için otlak aramayı bırakmalarını sebebiyle bu ayın "oturmakla geçen ay, oturma zamanı" anlamında "zü'l-ka'de" diye adlandırıldığı, İslâm'dan önce Arabî bâide (Âd ve Semûd) döneminde "haykal", Arabî âribe devrinde ise "harf", "hüvâ" ya da "renne" adıyla anıldığı nakledilmektedir. Zilkade isminin, hicrî takvimde yer alan diğer ay adları gibi milâdî V. yüzyılın başlarında Hz. Peygamber'in babasından beşinci dedesi Kilâb b. Mürre tarafından belirlendiği, İslâmiyet'in zuhuru döneminde de Araplar'ın bu isimleri kullanmakta olduğu belirtilmektedir. Câhiliye devrinde haram ayların ilki olan zilkade ayında ticarî açıdan büyük önem taşıyan panayır lar düzenlenir, Mekke'de Ukâz ve Mecenne panayır ları da bu ayda kurulurdu.

Bazı kaynaklarda zilkade ayında meydana gelen olaylar arasında Hz. İbrâhim ile İsmâil'in Kâbe'nin temellerini yükseltmeleri, denizin Hz. Mûsâ için yarılması, Hz. Yunus'un balığın karnından çıkması zikredilmekle birlikte (meselâ bk. Zekeriy-

yâ b. Muhammed el-Kazvînî, s. 71) bu rivayetleri doğrulama imkânı bulunmamaktadır. İbn Abbas'ın, "Mûsâ'ya otuz gece vade verdim" âyetinde geçen (el-A'râf 7/142) "otuz gece" ifadesini zilkade ayı olarak yorumladığı nakledilir (Şevkânî, II, 242). İslâm tarihinde zilkade ayında meydana gelen önemli olaylardan Hendek (Ahzâb) Gazvesi, Hz. Peygamber'in Zeyneb bint Cahş ile evlenmesi, Benî Kurayza Gazvesi, Umre Seferi, Umretü'l-kazâ, Resûl-i Ekrem'in Meymûne bint Hâris ile evlenmesi zikredilebilir. Ramazan ve kurban bayramları arasında kaldığı için zilkade ayında nikâh kıyılmayacağı yönündeki inanışların dinî dayanağı yoktur. Haram aylar olan zilkade, zilhicce, muharrem ve recebde (Hanefiler'e göre tercihen bu ayların perşembe, cuma ve cumartesi günlerinde) oruç tutmak müstehaptır. Türk dinî mûsikisinde şevval, zilkade ve zilhicce aylarında genellikle hac ilâhileri okunur. Bu aylarda güftelerinde haccı, Kâbe sevgisi ve hasretini dile getiren eserler icra edilir. Yine iki bayram arasında yer aldığından Türk halk kültüründe özellikle kadınlar arasında "aralık" şeklinde isimlendirilen zilkade ayı Osmanlı belgelerinde "ı" kısaltmasıyla gösterilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Lisânü'l-'Arab, "k'ad" md.; *Kâmus Tercümesi*, I, 1258; Yahyâ b. Ziyâd el-Ferrâ, *el-Eyyâm ve'l-leyâlî ve'l-ş-şühür* (nşr. İbrâhim el-Ebyârî), Kahire 1400/1980, s. 46, 53; Mes'ûdî, *Mürücu'z-zehab* (Abdülhamîd), II, 205, 207; Zekeriyâ b. Muhammed el-Kazvînî, *'Acâ'ibü'l-mahlûkât*, Beyrut, ts. (Dârü'l-ş-şarki'l-'Arabî), s. 71; Nüveyrî, *Nihâyetü'l-ereb*, I, 157, 158; Kalkaşendî, *Şubhu'l-a'sâ* (Şemseddin), II, 376, 378-379; Şevkânî, *Fethu'l-kadir*, II, 242; Cevâd Ali, *el-Mufaşşal*, VIII, 455, 457-458, 461; Enis Feriha, *Esmâ'ül-eshûr ve'l-aded ve'l-eyyâm ve tefsiru me'âniha*, Trablus 1988, s. 77-78, 103-104; Vehbe ez-Zühaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî ve edilletüh*, Dimaşk 1418/1997, III, 1643; Tefvîk R. Topuzoğlu, "Zilkade", *İA*, XIII, 565; Pakalın, III, 662; "Zülka'de", *el-Mevsû'atü'l-'Arabiyyetü'l-'âlemiyeye*, Riyad 1419/1999, X, 675-676.

M. KÂMİL YAŞAROĞLU

ZİLLET

(الذلة)

İnsanın

aşığılanmasına yol açan
zayıf ve itibarsız konum anlamında
Kur'an tabiri.

Sözlükte "zayıf, âciz ve itibarsız olmak, aşığılanmak, yenik düşüp boyun eğmek" anlamındaki zül kökünden türeyen zillet bir kimsenin başkaları karşısında bedensel, psikolojik, ekonomik, sosyal statü vb. yönlerden zayıflığını ve etkisizliğini ifade

eder. "Güç, üstünlük, saygınlık" mânasındaki izzetin karşıtıdır. Zillet yerine zül ve mezellet de kullanılır. Birini aşığılamaya, küçük düşürmeye izlâl, bu duruma düşen kimseye zelîl (çoğulu ezille) denir (Râgîb el-İsfahânî, *el-Müfredât*, "zll" md.; *Lisânü'l-'Arab*, "zll" md.). Esmâ-i hüsnâ hadisinde geçen (İbn Mâce, "Du'â", 10; Tirmizî, "Da'avât", 82) zül kökünden müzil "dilediği kimseyi üstünlükten yoksun bırakıp hor ve hakir düşüren" anlamındadır. "Me-hânet, tehâsüs, temelluk, denâet" gibi zillete yakın anlamlar içeren başka kavramlar da vardır (meselâ bk. Râgîb el-İsfahânî, s. 291; Gazzâlî, III, 368, 369). Bazı kaynaklarda tevazuun ifratının kibir / tekebbür, tefritinin ise zillet olduğu belirtilir. Râgîb el-İsfahânî zillet yerine "bir kimsenin, hakkını kaybetmeye yol açacak derecede kendini alçaltması" şeklinde açıkladığı "daa" (الذعة) kavramını kullanır (*ez-Zerî'a*, s. 299). Gazzâlî'ye göre tevazu kibir ve zilletin itidal noktası olmakla birlikte tevazu ile zillet arasındaki sınır değişkendir. Buna göre bir kimsenin ilim, meslek, mevki gibi hususlarda kendisinden daha aşığı durumda bulunan birine karşı tevazuda aşırıya kaçması zillet sayılır (*İhyâ'*, III, 368-369).

Kur'an-ı Kerim'de yedi âyette zillet, on altı âyette aynı kökten isim ve fiiller başlıca üç anlam çevresinde toplanır. 1. Bazı âyetlerde zillet ve türevleri yaygın kullanımına uygun biçimde "aşığılanma, âcizlik" mânasına gelir. Bir âyette kudreti ve hükümranlılığı mutlak olan Allah'ın dilediğini aziz, dilediğini zelil kılacağı belirtilir (Âl-i İmrân 3/26). İsrâiloğulları'nın Sînâ çölünde Hz. Mûsâ'ya karşı sergiledikleri sert ve saygısız tavırları, Medine yahudilerinin Resûl-i Ekrem'e yönelik hasmane tutumları sebebiyle zilletle damgalandıkları (el-Bakara 2/61; Âl-i İmrân 3/112), Mûsâ'nın Tûrisînâ'ya çıkmasının ardından buzağıya tapmaya kalkışan İsrâiloğulları'nın Allah'ın öfkesine ve dünya hayatında zillete mâruz kaldıkları (el-A'râf 7/152), İslâm aleyhine yahudilerle iş birliği yapan Medine münafıklarının da zillete düşürülenler arasında yer alacakları (el-Mücâdile 58/20) bildirilir. Zillet kavramı altı âyette inkârcıların âhiretteki değersizliğini ve aşığılanmışlık durumunu anlatır (M. F. Abdülbâki, *el-Mu'cem*, "zll" md.). Sabâ melikesi Hz. Süleyman'dan aldığı mektup üzerine çevresindekilere bilgi verirken, "Krallar bir ülkeye girdiler mi oranın altını üstüne getirir, halkının ulularını zelil yaparlar" demişti (en-Neml 27/34). 2. Bir kısım âyetlerde zillet kavramı cümledeki bağlamına göre olum-